

Türkiyede Tercih Danışmanlığı Veri Bilimi Temelli Bir Disiplinin Eksikliği

— muhammed-ridvan-kaya · 21 Temmuz 2025

Üniversite tercih süreci, öğrencilerin gelecek kariyerlerini şekillendiren kritik bir karar verme aşaması olmasına rağmen Türkiye'de tercih danışmanlığı, gerçek anlamda bilimsel ve analitik temellere dayanan bir disiplin olarak gelişmemiş, bunun yerine yüzeysel bilgi aktarımı ve ezbere dayalı yaklaşımlarla sınırlı kalmıştır. Türkiye'de bu süreçte sunulan danışmanlık hizmetleri, bilimsel metodoloji ve veri analizi kapasitesinden uzak, geleneksel ve sezgisel yaklaşımlarla sınırlı kalmaktadır. Bu durum, öğrencilerin optimal tercih kararları almasını engellemekte ve eğitim sisteminin genel etkinliğini olumsuz etkilemektedir. Türkiye'de tercih danışmanlığı konusunda sistematik bir eğitim altyapısı bulunmamaktadır. Ne üniversite düzeyinde lisans/yüksek lisans programları ne de nitelikli kurs programları mevcuttur. Bu durum, alanın akademik bir disiplin olarak tanınmamasına ve gelişmemesine neden olmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), tercih dönemlerinde rehber öğretmenleri hızlıca bu sürece dahil etmekte, ancak tercih danışmanlığını ayrı bir uzmanlık alanı olarak tanımamaktadır. Bu yaklaşım, tercih danışmanlığının "taban sıralama bilgisi ve bölüm isimlerini bilmek" düzeyine indirgenmiş olmasına yol açmaktadır. Rehber öğretmenlik eğitiminde veri analizi bileşenleri yer almamakta, bu durum danışmanların analitik düşünme ve veri destekli karar verme kapasitelerini sınırlandırmaktadır. Sonuç olarak, tercih danışmanlığı ezberci yaklaşımlarla yürütülmekte ve bilimsel metodolojiden uzak kalmaktadır.

Tercih Danışmanlığında Gerekli Analitik Bileşenler

1. Veri Setleri ve Parametreler

Etkili bir tercih danışmanlığı için aşağıdaki veri setlerinin analizi gereklidir:

- Bölüm Kontenjanları: Yıllık değişimlerin trend analizi
- Beş-Altı Yıllık Bölüm Sıralamaları: Tarihsel performans verilerinin modellenmesi
- Toplam Kontenjan Sayıları: Öğrenim düzeyine göre kapasiteli analiz
- Başarı Sıralaması Değişimleri: Z-score trendleri ile standardizasyon
- Volatilité Analizi: Sıralama dalgalanmalarının istatistiksel ölçümü

2. Matematiksel ve İstatistiksel Modeller

Tercih Sarkacı Modeli

Öğrenci tercih davranışlarında görülen döngüsel hareketlerin analiz edilmesi için geliştirilen model, popüler bölümlerde yaşanan aşırı talep ve sonrasındaki düzeltme hareketlerini öngörmeye olanak tanır.

Çoklu Regresyon Analizi

Bölüm başarı sıralamaları üzerinde etkili olan faktörlerin (kontenjan değişimleri, istihdam oranları, ekonomik göstergeler) birlikte analiz edilmesi.

Monte Carlo Simülasyonu

Farklı tercih senaryoları altında öğrenci yerleştirme olasılıklarının hesaplanması ve risk analizi.

Karar Ağacı Modelleri

Öğrenci profili ve hedef kriterlerine göre optimal tercih stratejilerinin belirlenmesi.

3. Arz-Talep Dengesi ve Ekonomik Analiz

Bölüm bazında arz-talep dengesinin analizi, gelecekteki istihdam olanaklarının değerlendirilmesi ve sektörel ihtiyaçların tercih kararlarına entegrasyonu gereklidir.

Önerilen Tercih Danışmanlığı Eğitim Modeli

1. Veri Bilimi Temelleri

- Python/R ile veri analizi teknikleri
- SQL ve veri tabanı yönetimi
- Veri temizleme ve ön işleme metodları
- Veri görselleştirme teknikleri

2. İstatistiksel Tahmin Modelleri

- Regresyon analizi ve model seçimi
- Zaman serisi analizi ve trend tahmini
- Volatilite hesaplamaları ve risk ölçümleri
- Güven aralıkları ve hata payı hesaplamaları

3. Eğitim Ekonomisi

- Bölüm başına düşen arz-talep dengesi analizi
- İş gücü piyasası tahmin modelleri
- Sektörel büyüme projeksiyonları
- Maaş ve kariyer gelişim analizleri

4. Tercih Psikolojisi ve Karar Verme

- Davranışsal ekonomi prensipleri
- Risk algısı ve belirsizlik altında karar verme
- Bilişsel önyargılar ve tercih davranışları
- Motivasyon ve ilgi alanı değerlendirme metodları

5. Simülasyon Teknikleri

- Monte Carlo simülasyonu uygulamaları
- Senaryo üretimi ve analizi
- Stokastik modelleme teknikleri
- Optimizasyon algoritmaları

Mevcut Uygulamaların Eleştirisi

1. Sosyal Medya ve Dijital Platformlardaki "Uzmanlık" Sorunu

YouTube, Instagram ve Telegram gibi platformlarda "tercih uzmanı" olarak tanıtılan kişiler, gerçek anlamda analitik yetkinliklere sahip değildir. Bu kişiler geçmiş yıl sıralamalarını ezberleyerek yorumlamakta ancak:

- Gerçek zamanlı tahmin yapmamakta
- Hata payı ve güven aralıkları belirtmemekte
- Olasılıklı senaryo analizleri sunmamakta
- Bilimsel metodoloji kullanmamaktadır

2. Geleneksel Değerlendirme Yöntemlerinin Yetersizliği

Holland testi gibi kağıt üstündeki değerlendirme araçları, öğrencilerin gerçek ilgi ve yeteneklerini objektif şekilde ölçmekte yetersiz kalmaktadır. Bunun yerine:

- Staj programları ile gerçek deneyim imkânı
- Sektör profesyonelleri ile etkileşim
- Proje tabanlı değerlendirme yöntemleri
- Performans odaklı gözlem teknikleri benimsenmelidir.

Kurumsal Sorumluluklar ve Öneriler

1. YÖK (Yükseköğretim Kurulu)

- Eğitim fakültelerinde veri bilimi müfredat entegrasyonu

2. ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi)

- Tarihsel veri setlerinin araştırmacılar için erişilebilir hale getirilmesi
- Tercih davranışları üzerine longitudinal çalışmaların desteklenmesi
- Veri analizi tabanlı rehberlik araçlarının geliştirilmesi

3. MEB (Milli Eğitim Bakanlığı)

- Rehber öğretmen eğitim programlarına veri analizi derslerinin eklenmesi
- Tercih danışmanlığı sertifikasyon programlarının oluşturulması
- Okul bazında veri analizi kapasitesinin artırılması

4. Üniversiteler ve Eğitim Fakülteleri

- Eğitim teknolojisi ve veri bilimi programlarının geliştirilmesi

Türkiye'de tercih danışmanlığı, mevcut durumda bilimsel metodolojiden uzak, ezbere dayalı ve yüzeysel bir yaklaşımla yürütülmektedir. Bu durum, öğrencilerin optimal tercih kararları almasını engellemekte ve eğitim sisteminin genel etkinliğini azaltmaktadır.

Çözüm önerileri:

1. Akademik Disiplin Oluşturma: Tercih danışmanlığının bağımsız bir akademik disiplin olarak tanınması ve geliştirilmesi

2. Veri Bilimi Entegrasyonu: Eğitim sisteminin her kademesinde veri analizi kapasitesinin artırılması

3. Sertifikasyon Sistemleri: Tercih danışmanlığı uzmanlığı için standart sertifikasyon programlarının oluşturulması

4. Araştırma ve Geliştirme: Bu alanda sürekli araştırma yapılması ve metodolojik gelişmelerin takip edilmesi

5. Teknolojik Altyapı: Veri analizi ve modelleme için gerekli teknolojik altyapının kurulması

Tercih danışmanlığının "veriye dayalı karar verme" yaklaşımıyla yeniden yapılandırılması, hem öğrencilerin daha bilinçli kararlar almasını sağlayacak hem de Türkiye'nin eğitim sisteminin genel kalitesini artıracaktır. Bu dönüşüm, kurumsal vizyonun genişletilmesi ve veri bilimi kültürünün eğitim sisteminde yerleşmesiyle mümkün olacaktır.